

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

Մ Ա Շ Կ Ե Ի Ո Ր

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. — Կիլիկիոյ մէջ, Սև Հերան վանքերէն մին էր Մաշկեոր, երբեմն գրուած նաև Մաշկուոր, Մաշկուոր, Մաշկու։ Ըստ Ալիշտնի, համանուն թեմին կեդրոնն էր Մաշկեորը, ուր կը նստէր վիճակաւոր եպիսկոպոսը (Սիս. 62, 408)։ Վարդան գրչի յիշատակարանին համաձայն այն կը գտնուէր ճի սահմանն Սիսուի քաղաքիս, ի գաւառին Կիւղիկեցոց, ի յերինս որ կոչի Տորոս (Պողարեան, Յ. Ձեռ. Երուսաղէմի, Ա. Հատոր, էջ 351)։ Եկեղեցին կառուցուած էր յանուն Ս. Կորապետի (Սիս. 408; Հանդ. Ամս., 1896, էջ 343)։ Ունէր ուրիշ եկեղեցի մըն ալ յանուն Ս. Աստուածածնի (Հմմտ. Սիւր-մէհան, Յ. Ձեռ. Երուսաղէմի, էջ 280 և 337; Խաչիկեան, Չ. Ձ. Հիշատակարաններ, 1950, էջ 177)։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Մաշկեորի վանքը շինել առւած է Թորոս Ա. (1099–1129), իր իշխանութեան սկիզբները, 1102 թուին (Սմմ. 121)։

Մաշկեորի վանահայր եպիսկոպոսներէն կը յիշուին,

1. — Գրիգոր Վրդ. Մաշկուոր (+ 1114)։ — Կիլիկիոյ մեծ երկրաշարժին կը վախճանի ի վարդկան. — Ուռն. էջ 417; Սիս. էջ 407։

2. — Դաւիթ Վանուայր (1150?–1192)։ — Ծառընտի մը գրիչ առւած է ԺԲ. Դարու կիսուն (Սիս. 407)։ Իսկ նայն դարուն վերջերը իբրև առաջնորդ կը յիշուի, հետո ունենալով իր Թորոս քանդակըն. — Պողարեան, Յ. Ձեռ. Երուսաղէմի, Ա. էջ 351։

Կիրակոս գրիչ 1259 թուին կը յիշատակէ ի Մաշկեոր, Թէոդոս փարակաւոր, Ստեփանոս քանանաւ և Թորոս քանանաւ, որոնք օգնած են իրեն. — Սիւրմէհան, Յ. Ձեռ. Հալէպի, Ա. Հատոր, էջ 55։

3. — Յովնանէս Բարուկի (1301)։ — Հանդ. Ամս., 1956, էջ 188։

4. — Թորոս Եպիսկոպոս (1307)։ — Կրմանակցի Սիսի ժողովին. — Սիս. 408, Աղգպ. էջ 1785։

5. — Պողոս Եպիսկոպոս (1322)։ — Խաչիկեան, Հիշ. ԺԴ. Դարի, էջ 177, 736։

6. — Հայրապետ Եպիսկոպոս (1325)։ — Բարսեղ Վրդ. Մաշկեորցիէն կոչուած է ճայր հեղ և բարեբարոյ. — Մեհն. Մարկոսի, էջ 460։

7. — Գրիգոր Եպիսկոպոս (1342–1344)։ Մասնակցած է Սիսի մէջ 1343ին գումարուած ժողովին, ուր ներկայ էր նաև Բարսեղ Վրդ. Մաշկեորցի (Աղգպ. էջ 1870)։ Յաջորդ տարին Կոստանդին Բ (= Կի) Թագաւորին կողմէ, ուրիշներու հետ միասին, Գրիգոր Եպիսկոպոս պատգամաւոր զրկուած է Հռոմի քանանայապետին. — Սիս. 408։

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. — Հակառակ տնոր որ Մաշկեորի վանքը երկու երեք դար շէն է եղած, քիչ են տնկէ մեզի փոխանցուած գրչագրական արդիւնքները։ Այսպէս,

Ա. — Վարդան Կրօնաւոր, Գրիչ, 1187–1192։ — Օրինակած է,

1. — Աւետարան, 1187ին, միջին երկաթադրով. — Ձեռ. Նոր Զուլայի, Թ. 22։

2. — Ծառոց, 1192ին, տնկիւնաւոր երկաթադրի, ճոխ ծաղկումով. — Սիւրմէհան, Յ. Ձեռ. Երուսաղէմի, էջ 263; Պողարեան, Յ. Ձեռ. Երուսաղէմի, Ա. Հատոր, 1966, էջ 338; Ձեռ. Ս. Յ. Թիւ 121։

Բ. — Խաչատուր Գրիչ, 1251ին օրինակած է Յովնան Ոսկեբերանի գրած Յովնանուն Առաքանին Մեկնութիւնը՝ իր անձին համար։ Այդ ձեռագիրը իբրև գաղափար գործածած է Զուլայեցի Մկրտում գրիչ, Թախաթի մէջ, 1687ին, Աթեցի Միքայի վարդապետի պատուէրով իր կատարած ընդօրինակութեան համար (Ձեռ. Ս. Յ. Թիւ 3421)։

Գ. — Կիրակոս Բանանայ, Գրիչ, 1259–1265։ — Օրինակած է,

1. — Աւետարան, 1259ին, իր հոգեւոր Գուհիի քանանայի խնդրանքով. —

Սիւրմէեան, Յ. Ձեռ. Հալէպի, Ա Հա-
տար, Թիւ 21. էջ 54:

2. — Աւետարան, 1265ին, Թէպոս-
փակակալի պատուէրով. — էջմիածին,
1955, Օգոստոս, էջ 55 (30):

Դ. — Առաքել Հնազանդեանց, Կազմա-
րար, աշակերտ Սարգիս քահանայի, 1260ին
կազմած է Կիրակոս քահանայի տարի մը
առաջ օրինակած Աւետարանը (Սիւրմէ-
եան, Ա. էջ 55): Այս աշուանի կազմա-
րարին գործունէութիւնը շարունակուած
է Հոռոմկլայի Հայրապետանոցին մէջ,
1262—1278. — Սիւն, 1948, էջ 318:

Ե. — Գրիգոր Կրօնաւոր Գրիչ, ունի
Աւետարան մը, զոր սկսած է օրինակել
Մաշկեորի մէջ 1269ին, և աւարտած է
Անդրէասանց վանքը. զգի անտուն, ան-
տեղ շրջէաք, ոչ ունելով տեղի հանգըս-
տեանը. — Սարգ. Թ. 111:

Ձ. — Կոստանդին Գրիչ, աշակերտ Յա-
կոբ Կաթողիկոսի, որուն կրօնաւոր Աւե-
տարան մը սկսած է գրել Մաշկեորի վան-
քին մէջ, և աւարտած է ի Դրազարկ,
1274ին: Մագաղաթնայ սոյն Աւետարանը
յաջորդ տարին կազմած է Առաքել Հնա-
զանդեանց. — Սիւրմէեան, Յ. Ձեռ. Երեւ-
նաղէմի, էջ 336: Պաշարեան, Յոսեփ,
Ձ. Հատար, էջ 25 Ձեռ. Ս. Յ. Թ. 1955:

Է. — Յովնանէս Գրիչ, 1322ին օրի-
նակած է Շարակնոց մը, զի վայելումն
... տէր Պաշարի եպիսկոպոսի, ոպտա-
ւորի սուրբ Կարապետին. — Հանգ. Ամս.
1896, էջ 343: Խաչիկեան, Հիւստակա-
րաներ, էջ 177:

Ը. — Բարսեղ Վրդ. Մաշկեորցի, Հե-
ղինակ. — Այստեղ 1325ին գրած է իր ծա-
նոթ երկը, Մեկնութիւն Մարկոսի Աւե-
տարանին, որուն սկզբնաբերին Բ. Մազ
միայն, հեղինակին իսկ գրչէն ելած, հա-
սած է մեզի, և կը դառնուի ի Ս. էջմիա-
ծին (Շոգակաթ, էջ 211: Կար. Թ. 1292:
Այսմ Ձեռ. Երեւանի, Թիւ 314): Տպուած
է ի Կ. Պոլիս, 1826 Թուին:

Ն. ԱՐՔ. ԵՈՎԱԿԱՆ

ԳՐԱԴՈՍԱԿԱՆ

«ՔՐԻՍՏՈՍ՝ ՄԵՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԸ»

Մօտ օրէն երբորդ ապագութեան
բախտին արժանանալիք ճշտութեամբ
բժժ գրքոյկէն և ճիւղերստութիւն Սըր-
բոց հատորիկէն ետք, Հայր Վաչէ հրա-
պարակ եկած է անցեալ ածառ վերսյիշ-
եալ խորագիրը կրող իր երբորդ երկու-
սիրութեամբ, լոյս տեսած գործնաւ վե-
նետիկի Ս. Ղսդարա Տպարանէն, 108 է-
ջերով, գեղակաւ և մաքուր ու ճաշա-
կաւոր ապագութեամբ:

Մօտ երկու տարիներ առաջ ՎՍԻՆՆԻ
էջերէն առիթը ունեցած էինք գրախօսե-
լու Հայր Վաչէի երկրորդ գործը: Գոհու-
նակութիւնը ունինք հոս յայտնելու թէ
այդ առիթով մեր մասնանշած լեզուա-
կան անփութութիւններէն ու քերականու-
կան կանոններու զանցումներէն գրեթէ
ոչինչ է մնացած այս վերջին հատորին
մէջ: Հայր Վաչէ յաջողած է սրբագրել
ինքզինք, իր սճը գործնելով տեղի ա-
ռոյժ ու իր նախագաւթութիւնները կա-
ռուցանելով գրեթէ անթերի ճարտարա-
պետութեամբ:

Գալով գրքի նիւթին, ինչպէս խո-
րագիրը արդէն կը բնորոշէ, ան կը շո-
շափէ քրիստոնէական կրօնի էութիւնը
կազմող և քրիստոնեայ հաւատացեալի մը
հագեար կեանքին համար այնքան կեն-
սական դեր ունեցող Խորհուրդը, Ս. Պա-
տարագը, այսինքն հայցիմ ու գիճիճի մա-
տուցումին ետին կեցող քրիստոսի կեն-
սատու մարմինն բաշխումն ու քաշարար
արեան հեղուքը ի խնդիր մարդկային
ցեղի փրկութեան:

Հայր Վաչէ այս անգամ ընտրած է
նիւթ մը, ուր կարող ըլլոյ ազատօրէն
արտայայտուել, առանց աստուածաբանա-
կան խրթին հարցերու կամ դաւանաբա-
նական մանաւանդապատ խնդիրներու մէջ
մօլորելու վախին: Ունի սրաչ ըսելիքներ